

МАТЕРИЈАЛНА ОБАВЕЗА У СИСТЕМУ ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Јасмина Милошевић

Министарство одбране Републике Србије
Управа за обавезе одбране

Имајући у виду усклађивање појединих одредаба правне регулативе са основним законским, стратегијским и доктринарним документима у области одбране Републике Србије, као и прилагођавање глобалним променама у свету и тенденцијама у међународним безбедносним интеграцијама, а ради обезбеђивања ефикаснијег функционисања материјалне обавезе у целини и отклањања противуречности у одредбама које су превазиђене и представљају сметњу доследној примени у пракси – указала се потреба доношења закона и подзаконских прописа којима би се на најбољи начин уредила област материјалне обавезе и материјална решења прилагодила потребама система одбране. Предмет закона и подзаконских прописа поред материјалне обавезе представљају војна и радна обавеза, јер су оне међусобно повезане и зависне.

Кључне речи: *систем одбране, материјална обавеза, цивилна заштита, план попуне.*

Право на имовину

Устав Републике Србије дефинише да је Република Србија, поред осталог, заснована на социјалној правди. Социјално-економска права и слободе које Устав гарантује треба да служе остваривању социјалне правде. Посебан значај у социјално-економским и културним правима има право на имовину. То право је једна од гаранција приватне својине и представља битну претпоставку слободне привреде и слободног тржишта.

Јемчи се мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона. Право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне накнаде. Законом се може ограничити начин коришћења имовине. Одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и дру-

гих дажбина или казни, дозвољено је само у складу са законом.¹ *Закон о основама својинско-правних односа*² прописује да се право својине може одузети или ограничити у складу са уставом и законом.

У вези с тим, право својине може бити одузето или ограничено само ако су истовремено испуњени следећи услови: да се ограничење врши у јавном интересу који је утврђен на основу закона и уз накнаду која не може бити нижа од тржишне вредности.

Материјална обавеза у важећим законским и подзаконским прописима

Систем одбране је део система националне безбедности и јединствен облик организовања припрема за извршавање задатака одбране, спровођења мера и радњи за рад грађана, државних органа, привредних друштава и других правних лица за употребу Војске Србије и других снага одбране у ратном и ванредном стању.³ Грађани у одбрани земље имају право и дужност да извршавају војну, радну и материјалну обавезу и учествују у цивилној заштити, у складу са законом, одлукама надлежних органа и плановима одбране.⁴ Одредбе *Закона о одбрани* када је реч о материјалној обавези грађана, односе се и на обавезе правних лица и предузетника. У ратном и ванредном стању, грађанима се може утврдити материјална обавеза у складу са законом и прописима који се односе на ратно и ванредно стање. Материјалну обавезу за потребе одбране земље извршавају власници ствари.⁵

Ствари и материјална добра за потребе одбране земље распоређују се према ратном распореду за потребе Војске Србије, државних органа, привредних друштава и других правних лица, у складу с прописима о критеријумима за распоређивање грађана и нормативима ствари за потребе попуне Војске Србије и друге потребе одбране земље. Грађани којима је утврђена војна, радна или материјална обавеза, односно обавеза учешћа у цивилној заштити, дужни су да поступају на основу налога надлежних органа. Поступак и начин за извршавање војне, радне, односно материјалне обавезе грађана и правних лица уређује Влада, на основу посебног закона. Одредбе тог закона о материјалној обавези грађана односе се и на обавезе правних лица и предузетника.

¹ *Устав Републике Србије*, члан 58.

² *Закон о основама својинско-правних односа*, „Сл. лист СФРЈ“, бр. 6/80 и 36/90, „Сл. лист СРЈ“, бр. 29/96 и „Сл. гласник РС“, бр. 115/2005 – др. закон.

³ *Закон о одбрани*, члан 4 став 1.

⁴ *Закон о одбрани*, члан 47 став 1.

⁵ *Закон о одбрани*, члан 57 став 1 и 2.

Законом о одбрани прописано је да до доношења прописа о материјалној обавези грађана и правних лица остају на снази одредбе, од члана 26 до члана 30, и члана 39, *Закона о одбрани* („Службени лист СРЈ“, бр. 43/94, 11/95, 28/96, 44/99 и 3/02) и подзаконска акта за њихово извршавање.

Закон о Војсци Србије прописује да се команде, јединице и установе Војске Србије попуњавају људством сталног и резервног састава, материјалним средствима из ратне резерве и материјалним средствима из пописа за потребе Војске Србије, на основу планова попуне. Попуну команди, јединица и установа војним обвезницима, према добијеним бројним распоредима војних обвезника и материјалних средстава из пописа припрема надлежни орган у складу са утврђеним критеријумима и приоритетима попуне. Војска Србије на основу мобилизације из мирнодопске организације и мирнодопског стања прелази на ратну организацију и ратно стање приправности и оперативне готовости за извршење њених мисија и задатака. Мобилизација по обиму може бити општа и делимична, а саопштава се јавним оглашавањем и појединачним позивом. Поред опште мобилизације делимична мобилизација обухвата потребан део команди, јединица и установа Војске Србије као и материјална средства потребна за извршење мисија и задатака. Мобилизација се спроводи по Плану мобилизације Војске Србије. Делимична мобилизација Војске Србије може да се нареди ради: провере спремности за извршење мобилизације, извођења планираних вежби и контрола организовања припрема за одбрану.

Закон о полицији прописује да полиција, у складу са својим надлежностима, врши припреме за време ванредног или ратног стања. Полиција задатке из свог делокруга извршава тако што насталим променама прилагођава своју организацију, облике и методе рада, у складу са законом и донетим актима ради отклањања ванредног, односно ратног стања. Употребу материјално-техничких средстава, инфраструктуре, земљишта и објеката полиције за време ванредног или ратног стања планира полиција. *Закон о полицији* прописује да за „извршавање одређених задатака полиције за време ванредног или ратног стања могу да се распоређују и средства и опрема прибављени по основу материјалне обавезе. Своје припреме и задатке за ратно стање полиција усклађује са министарством надлежним за одбрану“.⁶

*Уредбом о спровођењу мобилизације*⁷ уређују се начин и поступак спровођења мобилизације субјеката система одбране, ствари и материјалних добара за потребе одбране земље, осим мобилизације Војске Србије. Мобилизација представља поступак којим грађани, државни органи, привредна друштва, друга правна лица и предузетници односно субјекти мобилизације из мирнодопске организације и стања прелазе на ратну организацију и услове рада, ради извршавања обавеза које су им дефинисане Планом одбране Републике Србије.

⁶ *Закон о полицији*, члан 14 став 3 и 4.

⁷ *Уредба о спровођењу мобилизације*, „Службени гласник РС“, бр. 96, Београд, 2008.

Мобилизација се спроводи према Плану одбране Републике Србије. Мобилизација по обиму може бити општа или делимична, а саопштава се јавним оглашавањем или појединачним позивом. Општа мобилизација обухвата све субјекте система одбране којима су дефинисане обавезе у одбрани и чија се ратна организација разликује од мирнодопске, као и материјална средства потребна за одбрану земље. Делимична мобилизација обухвата потребан део субјеката одбране чија се ратна организација разликује од мирнодопске, као и материјална средства потребна за адекватан одговор на изазове, ризике и претње. Преузимање и превозење ствари до мобилизацијског зборишта организују и извршавају субјекти мобилизације у којима су те ствари распоређене Планом попуне.

Грађани се мобилизацијом ангажују на извршавању утврђених обавеза и задатака у: командама, јединицама и установама Војске Србије; у Министарству унутрашњих послова; државним органима, органима АП и органима јединица локалне самоуправе; привредним друштвима, правним лицима и код предузетника којима су дефинисане обавезе Планом одбране Републике Србије; цивилној заштити; јединицама радне обавезе и при материјалној обавези. Грађани своје обавезе извршавају на основу ратног распореда који им је одређен и саопштен. Мобилизација ствари се планира, организује и извршава у оквиру извршења материјалне обавезе грађана, привредних друштава, правних лица и предузетника. Мобилизацију планира и организује надлежни орган Министарства одбране у сарадњи са Војском Србије, државним органима, органима АП и органима јединица локалне самоуправе, привредним друштвима, правним лицима и предузетницима, а на основу исказаних потреба у плановима мобилизације

Регионални центар Министарства одбране планира, организује и реализује послове припремања и извршења мобилизације на основу војне, радне и материјалне обавезе на територији његове надлежности и, у вези с тим, обавља следеће задатке: анализира стање људског и материјалног потенцијала на територији надлежности и планира њихово рационално ангажовање; обезбеђује попуњу људством и стварима Војске Србије, државних органа, органа АП, органа јединица локалне самоуправе, привредних друштава, правних лица и предузетника, којима су дефинисане обавезе Планом одбране Републике Србије на територијалном и екстериторијалном принципу; врши усклађивање припрема за извршење мобилизације на територији надлежности; планира, организује и извршава објављивање наређења за јавну мобилизацију на територији надлежности; планира, организује и спроводи позивање обвезника мобилизације; за време мобилизације предузима мере за благовремену попуњу и предлаже командама, јединицама и установама Војске Србије, државним органима, органима АП, јединицама локалне самоуправе, привредним друштвима, правним лицима и предузетницима мере из њихове надлежности; обезбеђује координацију и сарадњу са руковаоцима плана мобилизације за

чију попуњу је надлежан; врши припреме за пријем и преношење наређења (сигнала) за извршење мобилизације; израђује сопствени план мобилизације и обезбеђује његово спровођење; планира, организује и изводи обуку за извршење мобилизације; контролише степен реализације припрема за извршење мобилизације у потчињеним организационим јединицама.

Центар Министарства одбране за јединицу локалне самоуправе непосредни је носилац организације и реализације послова припремања и извршења мобилизације из војне, радне и материјалне обавезе на територији надлежности и, у вези с тим, обавља следеће задатке: води евиденцију и ажурира податке о свим обвезницима мобилизације на територији надлежности; реализује планове попуње људством и стварима за све субјекте система одбране на територији надлежности; планира, организује и обезбеђује благовремено позивање обвезника мобилизације; анализира квантитет попуње и његов квалитет, предлаже и предузима мере за њено побољшање; непосредно сарађује са свим субјектима система одбране на територији надлежности на задацима припремања и извршења мобилизације; формира привремене саставе ако су предвиђени плановима мобилизације; израђује сопствени план мобилизације и обезбеђује његово спровођење; планира, организује и изводи обуку за извршење мобилизације; извршава и друге задатке које му одреди Регионални центар Министарства одбране, као и задатке који произлазе из његове надлежности.

Материјална обавеза је постојећим подзаконским решењима регулисана *Уредбом о организовању и извршавању материјалне обавезе*⁸ и *Упутством о вођењу евиденције ствари за потребе одбране земље*.⁹

Уредбом о организовању и извршавању материјалне обавезе уређено је организовање и извршавање материјалне обавезе грађана, предузећа и других правних лица у миру, за време ратног стања, стања непосредне ратне опасности или ванредног стања, одређене су покретне и непокретне ствари, начин њиховог узимања и висина накнаде за допремање и коришћење, као и поступак за утврђивање накнаде за штету проузроковану оштећењем, уништењем или нестанком тих ствари. *Упутство* прописује поступак и начин вођења евиденције покретних и непокретних ствари из пописа.

Уредба и *Упутство* представљају добру основу за доношење нових законских решења из области материјалне обавезе, мада су поједина материјална решења којима се регулише организовање и извршавање материјалне обавезе тешко примењива у пракси. Реформа система одбране, нове законске регулативе у области одбране и другим областима, али и искуства из оружаног сукоба НАТО и СРЈ условили су потребу за доношењем нових прописа из области материјалне обавезе.

⁸ „Службени војни лист“, бр. 36, Београд, 1998.

⁹ „Службени војни лист“, бр. 28, Београд, 1998.

Проблеми у реализацији материјалне обавезе

У погледу организовања и извршавања материјалне обавезе проблеми су настали власничком трансформацијом и реструктурирањем привредних субјеката, преласком државних и друштвених предузећа у привредна друштва, гашењем појединих предузећа и формирањем других привредних субјеката и њеним недефинисаним статусом и обавезама. Појавио се и проблем извршавања материјалне обавезе када већински власник предузећа (привредног друштва), објеката или земљишта које се користи за потребе одбране постане страна компанија или страна правно лице. У погледу дефинисања ствари за потребе одбране постојећа класификација не обезбеђује све потребне ствари и неопходна је њена доградња. Непотпуно су регулисана следећа питања: материјална обавеза грађана, привредних друштава, других правних лица и предузетника у ванредном и ратном стању; одређивање покретних и непокретних ствари и других материјалних средстава које се узимају за потребе одбране земље; евиденција и распоређивање ствари; начин њиховог узимања, враћања и накнада за допремање и коришћење, поступак за утврђивање накнаде за штету проузроковану оштећењем, уништењем или нестанком тих ствари, као и права власника ствари која му припадају.¹⁰

Проблеми у реализацији материјалне обавезе произлазе из нерегулисаног статуса власника непокретних ствари, недефинисаног статуса цивилне заштите, недоречености одредаба о поступку и начину вођења евиденције непокретних ствари у Упутству о вођењу евиденције ствари за потребе одбране земље; непотпуне ажурности у документима извора података о стварима из пописа, посебно због честих промена власништва, јер се у знатном броју случајева не изврши пренос са бившег власника на новог власника; недостатка новчаних средстава за обављање послова савјивања евиденција, извршења смотри средстава датих на ратни распоред, и контролу рада непосредних извршилаца попуне; неповољне старосне структуре пописаних ствари, што директно угрожава квалитет попуне; отежане реализације принципа „возило–возач“, најчешће због неажурности података о средствима и њиховим власницима; неповољне квантитативне и квалитативне кадровске попуњености организационих састава Министарства одбране надлежних за послове материјалне обавезе.

¹⁰ Карановић, Н.: „Војна, радна и материјална обавеза, приговор савести и цивилна служба у будућим законским решењима“, *Војно дело*, број 4, 2008, стр. 182.

Материјална обавеза у најновијој законској регулативи

*Закон о војној, радној и материјалној обавези*¹¹ дефинише материјалну обавезу на следећи начин: материјална обавеза је право и дужност грађана Републике Србије, привредних друштава, других правних лица и предузетника чије је седиште на територији Републике Србије, да покретне и непокретне ствари којима располажу, а које су одређене као ствари посебне намене за потребе одбране, Војске Србије и цивилне заштите (у даљем тексту: за потребе одбране) уступе на привремено коришћење уз накнаду државним органима, Војсци Србије и цивилној заштити. Материјалну обавезу за потребе одбране земље извршавају власници ствари. Ствари се могу налазити у својини грађана, привредних друштава, других правних лица и предузетника (у даљем тексту: власници ствари). Материјална обавеза се извршава у условима ванредног и ратног стања. Изузетно, материјална обавеза се може извршавати и у миру ради заштите и спасавања, прегледом, контролом и употребом ствари на војној вежби. У вези с тим, материјална обавеза у миру спроводи се ради прегледа и провере исправности и оправданости попутне тим стварима (на вежбама и теренским условима проверава се сврсисходност попутне тим стварима и људство се увежбава у њеном руковању). Одлуку о контроли материјалне обавезе у миру доноси министар одбране. Прописе о начину и поступку извршавања материјалне обавезе доноси влада на предлог министра одбране.

Материјалну обавезу у миру и условима ванредног или ратног стања имају сви грађани Републике Србије, страни држављани са сталним пребивалиштем у Републици Србији, домаћа и страна правна лица која су регистрована за вршење делатности од значаја за одбрану Републике Србије (делатности које су одређене законом). Овим се отклањају уочене недоумице страних правних лица који отварају фирме или су их купили на територији Републике Србије. Материјалној обавези не подлежу дипломате и представници међународних организација.

Материјална обавеза извршава се према потребама Војске Србије и другим потребама одбране земље (у даљем тексту: корисници ствари). Друге потребе одбране земље јесу потребе државних органа, цивилне заштите, привредних друштава, других правних лица и предузетника који су прописом Владе Републике Србије одређени да приоритетно производе, снабдевају производима или пружају услуге од посебног интереса за одбрану земље. Извршавање материјалне обавезе обезбеђује Министарство одбране преко

¹¹ *Закон о војној, радној и материјалној обавези*, „Службени гласник РС“, бр. 88, Београд, 2009.

територијалних органа у складу са законом и одлукама надлежних органа које се односе на рад у ванредном и ратном стању. Ствари се уступају, користе и враћају уз прописану накнаду за њихово привремено коришћење и накнаду штете у случају њиховог оштећења или уништавања у поступку прописаном овим законом уз поштовање уставом загарантованих права на имовину.

У досадашњим решењима није било могућности да неке категорије власника ствари буду изузете из пописа и попуне стварима, па је то у одређеним условима стварало велике егзистенцијалне проблеме власницима. Да би се такви проблеми избегли прописани су случајеви када Министарство одбране ствари из пописа не сме у плановима попуне распоредити, ако би се распоређивањем тих ствари:

- онемогућило власнику обављање животних функција, као што су превоз инвалида и болесних лица;

- онемогућило власнику обављање делатности, у обиму који угрожавају његову егзистенцију;

- онемогућило најнеопходније обављање послова од посебног јавног интереса;

- онемогућило обављање минималне привредне делатности и

- битно проузроковало слабљење животних услова грађана.

За потребе одбране земље власници ствари дужни су да предају:

- моторна, превозна и специјална возила, возила свих врста и капацитета;

- грађевинске и друге машине за грађевинске и инжењеријске радове свих врста и намена;

- средства и уређаје везе;

- пловне објекте, луке, пристаништа и инсталације за пловидбу, снабдевање, одржавање и ремонт пловних објеката;

- ваздухоплове и аеродроме: ваздухоплове свих врста и намена, аеродроме са хангарима и другим објектима и уређајима за регулисање и контролу ваздушног саобраћаја, складишта погонског материјала за ваздушни саобраћај, земаљска радио-навигациона средства и опрему за одржавање веза и контролу летења;

- пумпне станице и складишта: бензинске станице, складишта погонског горива и мазива, станице за пуњење боца ацетиленом, кисеоником и пропан-бутаном, станице за одржавање противпожарних средстава, пумпе, компресорске станице и агрегате за воду, акумулаторске станице, складишта за смештај минско-експлозивних средстава, складишта за смештај резервних делова, репродукционог и потрошног материјала, складишта људске и сточне хране, опреме и другог материјала;

- станице за сервисирање и станице за технички преглед моторних возила и средстава телекомуникације, као и њихове погоне за ремонт са припадајућом опремом, машинама, уређајима, инсталацијама, инструментима и лабораторијском опремом;

- средства и уређаје за припрему штампе и снимање;
- јахаћу, теглећу и товарну стоку са припадајућим прибором и опремом;
- зграде и земљиште са уређајима, опремом и инсталацијама и
- друге потребне ствари (производе и услуге од посебног интереса за одбрану земље).

За разлику од досадашњег решења, ради избегавања недоумица, убачена је категорија – услуга од посебног значаја за одбрану. Под тим се подразумева: коришћење свих врста услуга средстава превоза, услуга техничких радионица и ремонтних завода, услуга радио-телевизијских и других средстава јавног информисања, јавних комуналних предузећа, грађевинских услуга и друго. Такође, подзаконским прописима биће прецизније дефинисано које су ствари власници дужни да предају.

Будући да се на основу материјалне обавезе неће попуњавати само Војска Србије, већ и остали субјекти система одбране, одређене категорије ствари су преузете из досадашњих подзаконских решења, мада се могу сматрати превазиђеним (јахаћа, теглећа и товарна стока са припадајућим прибором и опремом), а то из разлога што у ванредном стању, у случају елементарних непогода (земљотреса, поплава, пожара и слично), али и у рату у условима великих разарања, и неприступачности терена, имају своје место у спасавању и извлачењу људи, и спасавању материјалних добара.

Ради организованог и правилног извршавања материјалне обавезе води се евиденција. Поступак и начин вођења евиденције прописује министар одбране.

Територијални органи пописују ствари и о њима воде евиденцију, а на основу евиденције коју воде органи државне управе надлежни за имовину, унутрашње послове, јавне приходе као и други државни органи. Власници ствари дужни су да територијалном органу, на његов захтев, ставе на увид податке и исправе о стварима и да му омогуће преглед ствари ради пописа и вођења евиденције. Ако се за поједине ствари не води евиденција или подаци из те евиденције нису потпуни, територијални орган прегледава ствари и устројава њихову евиденцију. Обавеза грађана, правних лица и државних органа јесте да воде ажурну евиденцију о стварима и достављају је територијалном органу Министарства одбране ради формирања јединствене евиденције у Министарству одбране. Да би се избегли проблеми приликом вођења и ажурирања евиденције обавеза правних лица и грађана јесте да пријављују промене на стварима чији су власници. Истовремено, обавеза државних органа и органа локалне самоуправе јесте да те промене евидентирају и да их достављају територијалном органу Министарства одбране ради формирања ажурне и јединствене евиденције ствари за потребе одбране земље. На основу ранијих искустава указала се потреба да територијални орган врши преглед ствари, јер подаци о њима могу бити непотпуни, неажурни и да стање на терену не одговара стању и подацима којима располажу надлежни ор-

гани. Власници ствари који остану без пописаних ствари или ствари постану технички неисправне или неупотребљиве или на тим стварима настану битне промене техничке природе дужни су да о томе одмах, а најкасније у року од 15 дана обавесте територијални орган, уз одговарајући писани доказ овлашћеног сервиса о насталим променама. Та обавеза је прописана због ажурирања података и евиденције, јер се дешавало да власници ствари не обавештавају о насталим променама на стварима надлежне органе, као ни о промени личних података (пребивалишта, адресе и друго).

Распоређивање ствари врши се тако да се првенствено обезбеди попуна ратних јединица и команди Војске Србије. Војска Србије има приоритет попуне због саме природе њених обавеза и дужности у ратном и ванредном стању. Она је оружана сила чија је прва и основна дужност одбрана земље – на основу те чињенице произлази њен приоритет у попуни, што не умањује важност и значај попуне других снага одбране. Распоређивање ствари за потребе јединица Војске Србије и за друге потребе одбране земље врши се са најближе територије. Попуном се обезбеђује максимално могућа типизација ствари за потребе јединица Војске Србије и за друге потребе одбране земље. Максимално могућом типизацијом обезбеђује се да корисници у складу са својом наменом и задацима буду попуњени са стварима које су приближно истог типа и карактеристика, из разлога економичности употребе, набавке резервних делова и друго.

Спајање материјалне обавезе и ратног распореда лица, односно руковаоца ствари, врши се ако материјално средство захтева посебна знања у руковању. Када је реч о спајању материјалне обавезе и ратног распореда лица – руковаоца, искуство говори да када су потребна посебна знања у руковању стварима, најбоље решење јесте да власник ствари буде и руковалац материјалним средством. То доприноси економичности – приликом допремања ствари и одазивања лица, најбољег познавања техничких карактеристика и могућности ствари и њеним стручним руковањем.

Ствари пописане за потребе одбране земље распоређују се према одређеном ратном распореду за потребе Војске Србије и другим потребама одбране земље, у складу са прописима о критеријумима за распоређивање грађана и нормативима ствари за потребе попуне Војске Србије и друге потребе одбране земље које доноси Влада Републике Србије на предлог министра одбране.

Корисник ствари дужан је да за преузимање ствари ради њиховог прегледа или употребе на војној вежби правовремено поднесе захтев територијалном органу, тако да се власник ствари може позвати да изврши материјалну обавезу најкасније 30 дана пре дана одређеног за предају ствари. Тај рок не односи се на подношење захтева у случају ратног или ванредног стања. Ствари за потребе одбране преузима корисник којем су на основу одобреног плана попуне територијалног органа те ствари распоређене.

Територијални орган доставља позив власнику ствари, који садржи: назив ствари коју треба предати, место и време предаје, назив корисника, напомену да ствари може предати и лице које власник овласти и упозорење о одговорности власника ствари у случају да се не одазове позиву. Против власника ствари који се не одазове и не преда ствари за потребе извођења вежби, територијални орган покреће прекршајни поступак. Против власника ствари који се не одазове и не преда ствари за потребе корисника ствари након проглашења ванредног или ратног стања, територијални орган без одлагања подноси кривичну пријаву. Власник ствари који је примио позив од територијалног органа ради прегледа или вежбе, у року од осам дана од дана пријема позива, може да тражи одлагање извршења обавезе.

1. ако би предаја ствари изазвала штету власнику ствари на основу неизвршења обавеза и послова из раније потписаних уговора;
2. ако би га задесила велика привредна штета и
3. ако је тражено возило једино у породици власника, а власник има децу млађу од 16 година.

Дата је могућност да власник због послова неодложне природе тражи одлагање: када су послови које обавља везани роком, временским условима, уговорима и друго, па би јављање на позив проузроковало штету власнику. Власник је дужан да преда кориснику ствар у исправном стању, на месту и у време одређено у позиву. Ако се у време одређено за предају распоређена ствар не затекне код власника или се налази на таквој удаљености да се не може правовремено предати кориснику, власник уместо те ствари предаје кориснику другу ствар приближних карактеристика. Ако власник нема другу одговарајућу ствар, дужан је да о томе одмах извести територијални орган који обезбеђује распоређивање и упућивање друге одговарајуће ствари. О примљеној ствари овлашћено лице или комисија корисника за пријем ствари дужна је да сачини записник у три примерка, у који се уносе подаци за идентификацију и чињенице о стању ствари, а нарочито подаци о евентуалним недостацима и оштећењима који су прегледом утврђени. Приликом преузимања ствари овлашћено лице или председник комисије за пријем ствари обавештава власника односно лице које је предало ствари о месту и времену враћања. То обавештење се уноси у записник. Ако се у време преузимања ствари не могу тачно одредити време и место враћања или ако власник ствари одбије да прими примерак записника, корисник ствари је дужан да благовремено о томе писмено обавести власника ствари. Приликом враћања ствари овлашћено лице или комисија за пријем ствари сачињава записник о предаји ствари власнику у његовом присуству односно лица које је он овластио за преузимање ствари. Један примерак записника о враћању ствари уручује се територијалном органу који води евиденцију ствари. Ствари за потребе корисника допрема и преузима вла-

сник ствари односно лице које он овласти. За допремање и преузимање ствари, власнику ствари припадају накнада превозних трошкова у стварном износу и дневнице за путовање у вези са предајом и преузимањем ствари у висини одређеној прописима о накнади трошкова државних службеника и намештеника. За коришћење ствари из пописа власнику ствари припада накнада. Накнаду за коришћење ствари (тарифа) утврђује Влада Републике Србије на предлог министра одбране. Накнада за коришћење ствари припада власнику од тренутка предаје до тренутка враћања ствари. Накнада за употребу ствари исплаћује се најкасније 45 дана од враћања ствари власнику. Накнада за употребу покретних и непокретних ствари исплаћује се месечно, ако је власнику ствари због материјалне обавезе угрожена његова егзистенција или онемогућена привредна делатност.

Ако је преузета непокретна и покретна ствар оштећена, уништена или нестала за време ванредног или ратног стања и вежбе, власнику ствари припада накнада у стварном износу вредности ствари у тренутку преузимања, која је назначена у записнику о предаји ствари. Ако у записнику о предатој ствари није наведена вредност ствари, власнику припада накнада у висини просечне тржишне вредности ствари на територији на којој се ствар налазила у тренутку преузимања. У случају спора о вредности ствари или ако је вредност ствари била нереално одређена, територијални орган је дужан да покрене поступак вештачења, осим ако се не постигне вансудско поравнање. У случају да је власник ствари незадовољан одређеном вредношћу ствари може покренути поступак пред надлежним судом. Уколико је дошло до оштећења ствари у току употребе код корисника, корисник је дужан да изврши поправку ствари и преда је власнику у исправном стању. Поступак за утврђивање накнаде за оштећене, уништене или нестале ствари покреће по службеној дужности корисник ствари, а може се покренути и на основу захтева власника ствари. Накнаду за оштећене, уништене или нестале ствари утврђује комисија састављена од председника и одређеног броја чланова, коју образује корисник ствари. Комисија за утврђивање накнаде за оштећену, уништену или несталу ствар дужна је да власника ствари обавести о времену и месту свог рада, како би и непосредно могао да се изјасни о околностима значајним за утврђивање штете која му је причињена. За утврђивање настале штете, комисија може да предложи ангажовање вештака са листе судских вештака. Ако је ствар из пописа осигурана, процену штете врши друштво за осигуравање. Комисија утврђује штету и околности под којима је штета настала, процењује тржишну вредност ствари и предлаже начин на који ће се штета надокнадити. О питањима у вези с утврђивањем и накнадом штете комисија сачињава записник, који садржи све податке значајне за утврђивање штете и начин њене накнаде.

Надлежни државни орган може власнику ствари чија је ствар распоређена Плановима попуне за потребе одбране земље одобрити умањење годишњег пореза предвиђеног за ту ствар, у складу са законом. Власницима

ствари чије су ствари распоређене Плановима попуне за потребе одбране припада умањење годишњег пореза за ту ствар за све време док је на снази План попуне. Ово је новина у односу на досадашња решења, а потребна је ради стимулисања власника ствари, јер је досадашња норма власницима ствари само изазивала штету.

На основу нацрта уредбе о начину и поступку извршавања војне, радне и материјалне обавезе у ванредном и ратном стању уређују се начин и поступак извршавања војне, радне и материјалне обавезе у условима ратног и ванредног стања. Прецизније се дефинишу ствари из пописа приоритета попуне стварима из пописа, евиденција ствари, начин њиховог преузимања – враћања, висина накнаде за њихово допремање и коришћење, као и поступак за утврђивање накнаде за штету проузроковану оштећењем, уништењем или нестанком тих ствари, обезбеђење производа и услуга у мобилизацији.

Прописују се услови у којима се врши спајање материјалне обавезе и ратног распореда лица – руковоаца ствари, односно ако материјално средство захтева посебно знање и руковање, као што су: камиони велике носивости, шлепери, грађевинске машине посебне намене, специфични уређаји и средства, ваздухоплови разних намена, извршење контроле лета, средства и опрема земаљске радио навигације, пловни објекти свих типова, објекти и средства за електронску навигацију, опрему и средства за подводне активности, руковоаци гасних станица и гасних постројења, руковоаци пумпних станица и постројења, сервиса за техничке прегледе моторних возила и средстава телекомуникација.

Одређивање овлашћеног сервиса јесте једно од новијих решења, којим се обезбеђује објективнији приступ проблему процене вредности ствари и утврђује исправност ствари, њихова подобност за употребу, снабдевеност одговарајућом опремом, алатом, прибором, резервним деловима, техничком документацијом и друго. Овлашћени сервис својим решењем одређује корисник ствари. У решењу се прописује начин и поступак рада на процени исправности и тржишне вредности за ствар која се преузима.

Нацртом упутства о вођењу евиденције војне, радне и материјалне обавезе прописује се поступак и начин вођења евиденције покретних и непокретних ствари из пописа за попуну команди, јединица и установа Војске Србије, државних органа, цивилне заштите, привредних друштава, других правних лица и предузетника који су прописом Владе Републике Србије одређени да приоритетно производе, снабдевају производима или пружају услуге од посебног интереса за одбрану земље. Имајући у виду да *Закон о војној, радној и материјалној обавези*, као и Нацрт уредбе о начину и поступку извршавања војне, радне и материјалне обавезе, а из разлога неодвојивости и међусобне повезаности све три обавезе, најбоље решење је да и упутство које ће прописивати начин и поступак вођена евиденције и попуне буде јединствено.

Ствари за потребе корисника пописују се и о њима воде основну евиденцију територијални органи Министарства одбране: центри Министарства одбране за локалну самоуправу и регионални центри Министарства одбране. Податке из евиденције, извештаје, анализе и друге податке, територијалне јединице Министарства одбране дужне су да достављају унутрашњој јединици надлежној за послове војне радне и материјалне обавезе. Пописивање ствари и устројавање евиденције врши се на основу података из евиденција коју воде органи државне управе надлежни за имовину, унутрашње послове, јавне приходе и други државни органи. Такође, оно се обавља и прегледом стања тих ствари код власника. Евиденцију ствари за кориснике воде и чувају: команде, јединице и установе Војске Србије – за ствари које су распоређене по ратном распореду у ратним јединицама Војске Србије; територијални органи Министарства одбране – за ствари распоређене у државним органима; органи унутрашњих послова – за ствари распоређене у органима и јединицама Министарства унутрашњих послова; органи цивилне заштите и службе осматрања, обавештавања и узбуњивања – за ствари распоређене у цивилној заштити и служби осматрања, обавештавања и узбуњивања.

Потребно је дефинисати статус цивилне заштите да би се могла планирати евиденција и попуна стварима из пописа јединица које она образује. Евиденција у територијалним органима и евиденција за кориснике пописаних ствари води се на прописаним обрасцима.

Нацртом уредбе о критеријумима за распоређивање грађана и материјалних средстава за потребе одбране и попуне Војске Србије утврђују се критеријуми за распоређивање грађана који по закону имају права и дужност у одбрани земље и материјалних средстава за потребе попуне Војске Србије и других снага одбране.

Потребама других снага одбране сматрају се потребе војних јединица и војних установа МО, полиције, јединица цивилне заштите и система осматрања, обавештавања и узбуњивања, државних органа и привредних друштава, других правних лица и предузетника који су одлуком Владе Републике Србије одређени да производе предмете односно врше услуге од значаја за одбрану земље. Грађанин који има материјалну обавезу одвојену од ратног распореда дужан је да, у случају мобилизације, материјалну обавезу изврши пре јављања на дужност по ратном распореду. Војни обвезници – чланови посаде ваздухоплова и пловних објеката и возачи моторних возила распоређују се у јединице у које су распоређени ваздухоплови, пловни објекти или моторна возила за чије су управљање оспособљени. Распоређивање материјалних средстава у складу са законом врши се тако да се првенствено обезбеди попуна команди и ратних јединица Војске Србије, а затим других снага одбране. Распоређивање материјалних средстава за потребе јединица Војске Србије и других снага одбране врши се са најближе територије. Попуном се обезбеђује максимално могућа типизација материјалних средстава за потребе јединица Војске Србије и других снага

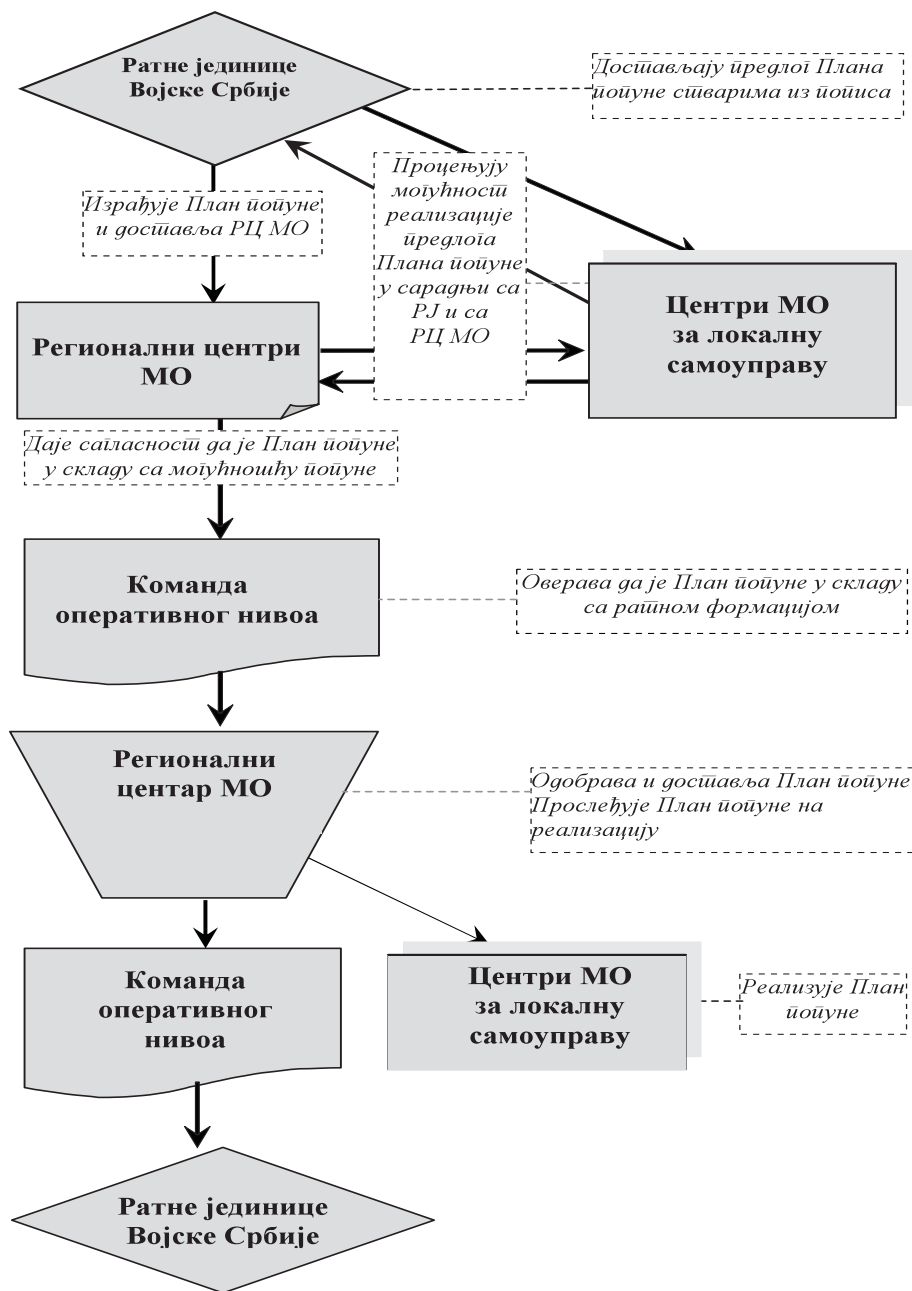
одбране. Спајање материјалне обавезе и ратног распореда лица – руковоаца материјалног средства врши се ако је за руковање материјалним средством потребно посебно знање и оспособљеност.

Нацртом упутства о поступању надлежних органа Министарства одбране у припреми и извршењу мобилизације субјеката система одбране прописују се организација, мере и поступци надлежних органа Министарства одбране у припреми и извршењу мобилизације субјеката система одбране. Упутством се обезбеђује јединствено поступање у свим надлежним органима Министарства одбране.

Попуна ратних јединица стварима из пописа

За попуна ратних јединица (у даљем тексту РЈ) стварима из пописа обезбеђују се одговарајући типови, односно категорије, наменска употребљивост, исправност и комплетност. Ако су потенцијали за попуна недовољни, уместо тражених распоређују се ствари других врста и категорија – група према прописима о замени. Ради правовременог планирања и попуна РЈ стварима из пописа потребно је израдити план попуна. Пут израде, давања сагласности и одобравања плана попуна када се ради о РЈ одвија се на следећи начин:

Ратна јединица израђује предлог плана попуна, а могућност реализације предлога плана попуна стварима из пописа разматрају заједно РЈ и центри Министарства одбране за локалну самоуправу. Ратна јединица и центри Министарства одбране за локалну самоуправу врше избор ствари из пописа и издавају картоне. На основу извршеног избора ствари из пописа, РЈ израђује и Регионалном центру доставља план попуна стварима из пописа на давање сагласности да је усклађено са могућностима попуна. Регионални центар Министарства одбране даје сагласност и прослеђује је надлежној команди оперативног нивоа, која врши контролу усклађености плана са ратном формацијом ратне јединице. По извршеној контроли и овери плана, команда оперативног нивоа доставља га Регионалном центру. Регионални центар Министарства одбране одобрава план попуна. Један примерак задржава за своје потребе, а један примерак плана прослеђује Центру Министарства одбране за локалну самоуправу на реализацију. У случају да се попуна врши са територија више центара Министарства одбране за локалну самоуправу, регионални центар Министарства одбране израђује изводе у потребном броју примерака и доставља центрима Министарства одбране. Један примерак плана регионални центар Министарства одбране прослеђује РЈ преко команде оперативног нивоа. Када прими одобрен план, центар Министарства одбране за локалну самоуправу у сарадњи са РЈ распоређује ствари и уноси одговарајуће податке у документе евиденције према важећим прописима који уређују војну, радну и материјалну обавезу (шема 1).

Шема бр. 1

Када настану промене код распоређених ствари (отуђење, неисправност, уништење и слично), по пријему обавештења, Центар Министарства одбране за локалну самоуправу који их води у евиденцији, распоређује другу ствар исте или одговарајуће врсте, типа и намене и о томе обавештава власника и корисника. Наведени поступак се спроводи и за субјекте мобилизације.

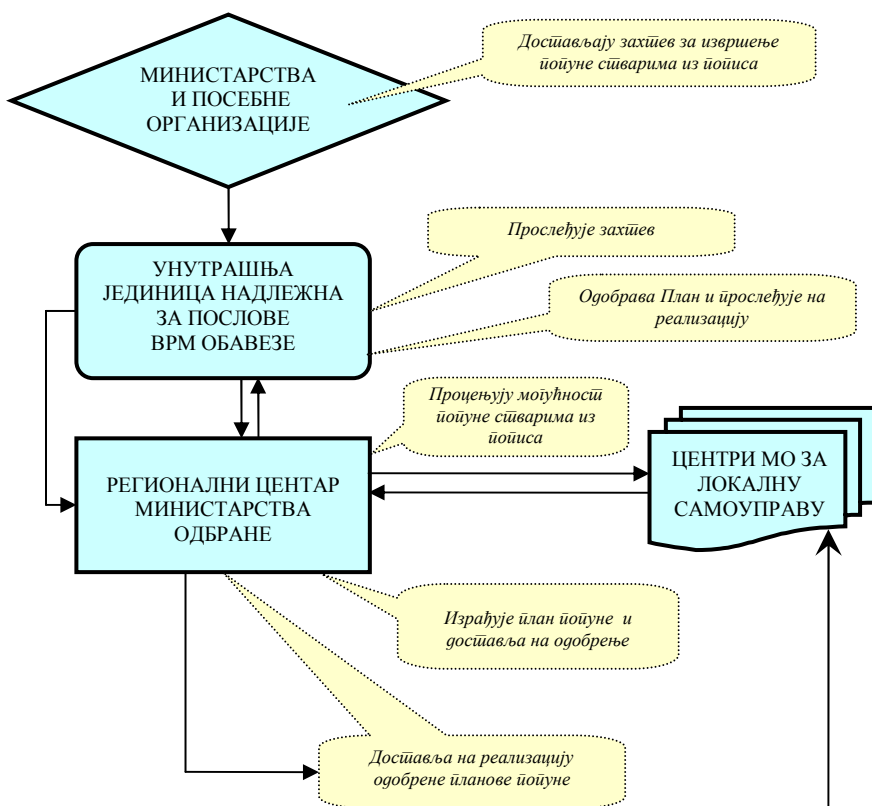
Ваздухоплове и пловне објекте из пописа за потребе РЈ Војске Србије бира посебна комисија коју образује Регионални центар Министарства одбране у сарадњи са Генералштабом Војске Србије. У комисију улазе и представници центра Министарства одбране за локалну самоуправу који води евиденцију ваздухоплова и пловних објеката. Ваздухоплове из пописа у РЈ Војске Србије распоређује Команда Ваздухопловства и противваздухопловне одбране наређењем за ратни распоред ваздухоплова. Пловне објекте из пописа појединачно распоређује РЈ наређењем о ратном распореду пловног објекта.

Попуна стварима из пописа субјеката мобилизације

За попуну стварима из пописа субјеката мобилизације обезбеђују се одговарајући типови, односно категорије, наменска употребљивост, исправност и комплетност. Ако су потенцијали за попуну недовољни, уместо тражених распоређују се ствари других врста и категорија-група према прописима о замени.

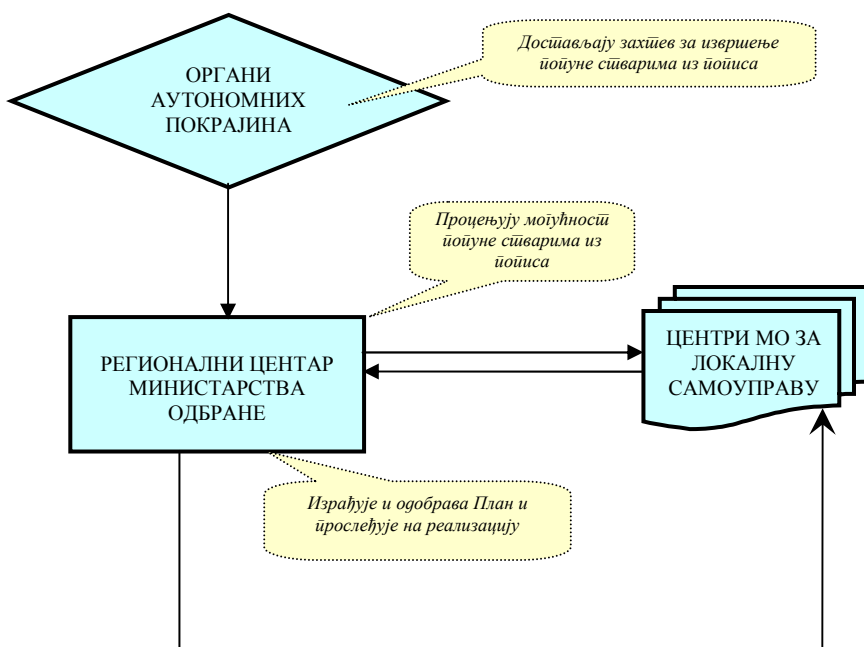
Органи државне управе (министарства и посебне организације у саставу министарстава) достављају захтев за извршење попуне стварима из пописа унутрашњој јединици надлежној за послове војне, радне и материјалне обавезе, Унутрашња јединица надлежна за послове војне радне и материјалне обавезе прослеђује захтев Регионалном центру Министарства одбране, који у сарадњи са Центрима Министарства одбране за локалну самоуправу израђује план попуне стварима из пописа органа државне управе у три примерка. План се доставља унутрашњој јединици надлежној за послове војне радне и материјалне обавезе на одобрење. Унутрашња јединица надлежна за послове војне, радне и материјалне обавезе одобрава достављени план, један примерак плана задржава за себе, други доставља органу државне управе, трећи примерак доставља Регионалном центру Министарства одбране. Регионални центар Министарства одбране прави изводе у потребном броју примерака и доставља Центрима Министарства одбране за локалну самоуправу на реализацију (шема бр. 2).

Организациони делови МО чија је унутрашња организација утврђена формацијом достављају предлог плана попуне стварима из пописа унутрашњој јединици надлежној за послове војне, радне и материјалне обавезе. Даљи поступак одобравања планова попуне је идентичан поступку одобравања планова попуне за органе државне управе – министарстава и посебних организација у саставу министарстава. Прибављање сагласности од унутрашње јединице МО надлежне за послове организације и мобилизације о усклађености захтева са ратном формацијом је у надлежности унутрашње јединице надлежне за послове војне, радне и материјалне обавезе.

Шема бр. 2

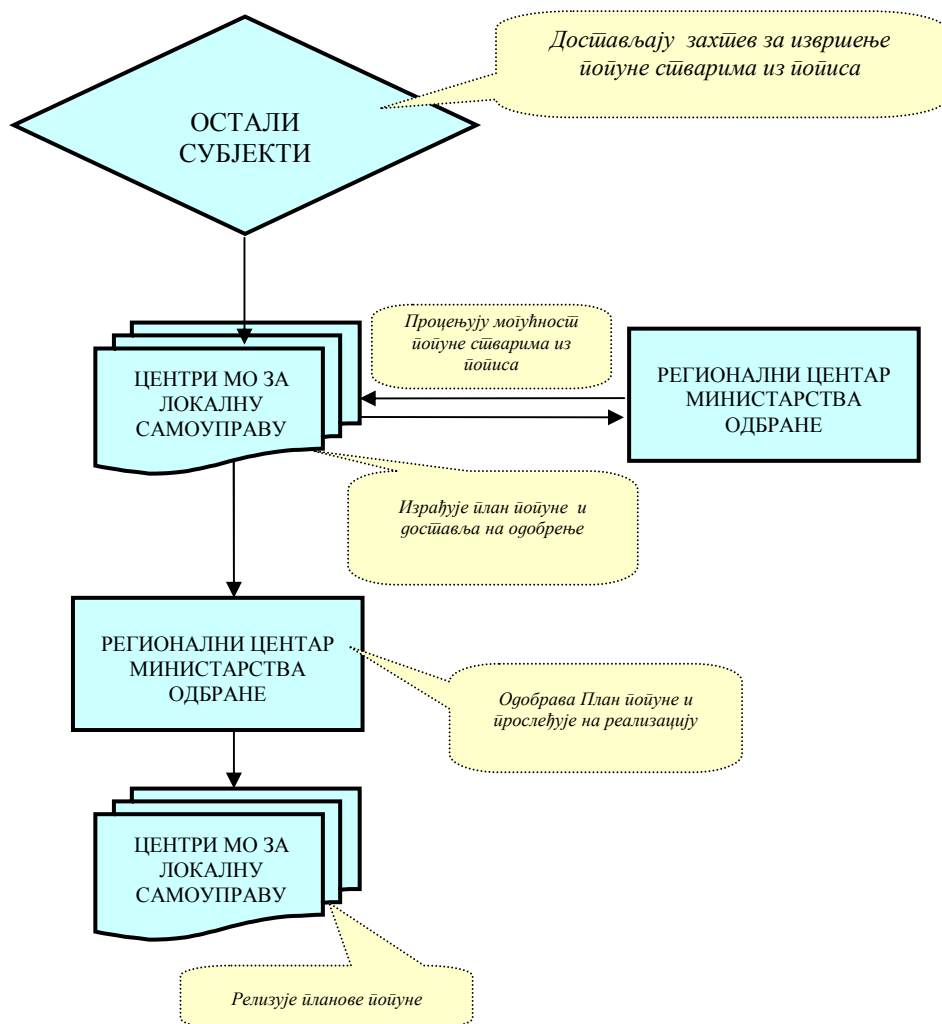
Органи аутономних покрајина достављају захтев за попуна стварима из пописа Регионалном центру. Регионални центар у сарадњи са Центрима МО за локалну самоуправу, процењује могућност попуне стварима из пописа и израђује и одобрава план попуне који доставља Центрима МО за локалну самоуправу на реализацију.

Шема бр. 3

Остали субјекти мобилизације достављају захтев за извршење попуне стварима из пописа, Центру Министарства одбране за локалну самоуправу са чије се територије врши попуна, који израђује план попуне стварима из пописа субјеката мобилизације у три примерка. План се доставља надлежном Регионалном центру Министарства одбране на одобрење. Регионални центар Министарства одбране одобрава достављени план, по један примерак плана доставља Центру Министарства одбране и субјекту мобилизације а један примерак плана задржава за себе. Уколико се попуна реализује са територије више Центара Министарства одбране за локалну самоуправу, план попуне израђује и одобрава надлежни Регионални центар Министарства одбране у три примерка. Регионални центар доставља изводе из

плана Центрима Министарства одбране за локалну самоуправу који реализују попуну. Када прими одобрен план Центар Министарства одбране за локалну самоуправу у сарадњи са субјектима мобилизације, распоређује ствари и уноси одговарајуће податке у документе евиденције према важећим прописима који уређују војну, радну и материјалну обавезу (шема бр. 4).

Шема бр. 4

За субјекте мобилизације, поред ратних јединица и јединица радне обавезе пут израде планова попуне, надлежности за давање сагласности, одобравање планова попуне као и надлежности за њихову реализацију, у суштини, не разликује се, када су у питању радна и материјална обавеза – мада свака од обавеза има своје специфичности.

Закључак

Правилно организован, нормативно регулисан и доследно спроведен у пракси систем војне, радне и материјалне обавезе битно утиче на систем одбране у целини и његов је основни носилац.

У односу на постојећу законску и подзаконску регулативу *Закон о војној, радној и материјалној обавези* и нацрти подзаконских прописа који регулишу материјалну обавезу уводе значајне новине. Страна правна лица која су отворила или купила фирме на територији Републике Србије, а регистрована су за вршење делатности које су одређене *Законом*, као делатности од значаја за одбрану, подлежу материјалној обавези. У одређеним случајевима територијални органи не смеју распоредити ствари из пописа (на основу досадашњих решења није било могуће да неке категорије власника ствари буду изузете из пописа и попуне стварима, што је стварало велике егзистенцијалне проблеме власницима). Дефинисана је категорија услуга од посебног значаја за одбрану земље (коришћење услуга свих врста средстава превоза, услуга техничких радионица и ремонтних завода, услуга радиотелевизијских и других средстава јавног информисања, јавних комуналних предузећа, грађевинских услуга и друго). Војска Србије има приоритет у попуни због саме природе њених обавеза и дужности у ванредном и ратном стању. Инсистира се на максималној типизацији средстава из разлога економичности употребе, набавке резервних делова и друго. Када то објективне околности дозвољавају, спајају се материјална обавеза и ратни распоред лица – руковалаца. Власнику ствари дата је могућност да, у року од осам дана од пријема позива, тражи одлагање вежбе или прегледа, ако би му то нанело велику штету – било да је у питању физичко или правно лице. Да би се власници ствари на неки начин стимулисали, предлаже се умањење годишњег пореза за одређену ствар која је распоређена планом попуне.

Законом о војној, радној и материјалној обавези и доношењем подзаконских прописа који ближе одређују материјалну обавезу грађана, правних лица и предузетника стварају се предуслови за боље функционисање система одбране у целини. Стварају се правне претпоставке за спровођење реформи система одбране и приступање међународним организацијама и институцијама. Обезбеђује се извршење материјалне обавезе у трансформисаном систему одбране у складу са новом власничком структуром, актуелном ситуацијом на територији Републике Србије и у складу са светским искуствима.

Литература

1. *Устав Републике Србије*, „Службени гласник РС“, бр. 83, од 1. октобра 2006. године и допуна „Службени гласник РС“, бр. 98, од 10. новембра 2006. године), Београд, 2006.
2. *Закон о одбрани*, „Службени гласник РС“, бр. 116, Београд, 2007.
3. *Закон о Војсци Србије*, „Службени гласник РС“, бр. 116, Београд, 2007.
4. *Закон о полицији*, „Службени гласник РС“, бр. 101, Београд, 2005.
5. *Закон о девизном пословању*, „Службени гласник РС“, бр. 62, Београд, 2006.
6. *Закон о облигационим односима*, „Сл. лист СФРЈ“, бројеви: 29, 1978; 39, 1985; 45, 1989 – одлука УСЈ и 57, 1989; „Сл. лист СРЈ“, бр. 31, 1993 и „Сл. лист СЦГ“, бр. 1, 2003 – Уставна повеља)
7. *Закон о основама својинско правних односа*, „Сл. лист СФРЈ“, бр. 6, Београд, 1980 и бр. 36, 1990, „Сл. лист СРЈ“, бр. 29, 1996 и „Сл. гласник РС“, бр. 11, 2005.
8. *Уредба о организовању и извршавању материјалне обавезе*, „Службени лист СРЈ“, бр. 36, Београд, 1998, бр. 32, 1999 и бр. 9, 2001.
9. *Упутство о вођењу евиденције ствари за потребе одбране земље*, „Службени војни лист“, бр. 28, Београд, 1998 и бр. 17, 2000.
10. *Уредба о спровођењу мобилизације*, „Службени гласник РС“, бр. 96, Београд, 2008.
11. *Уредба о накнади трошкова и отпремнини државних службеника и намештеника*, „Службени гласник РС“, бр. 98, Београд, 2007.
12. *Закон о војној, радној и материјалној обавези*, „Службени гласник РС“, бр. 88, Београд, 2009.
13. *Нацрт уредбе о начину и поступку извршавања војне, радне и материјалне обавезе*.
14. *Нацрт уредбе о критеријумима за распоређивање грађана и материјалних средстава за потребе одбране и попуне Војске Србије*.
15. *Карановић, Н.:* „Војна, радна и материјална обавеза, приговор савести и цивилна служба у будућим законским решењима“, *Војно дело*, бр. 4, Београд, 2008.
16. *Нацрт упутства о поступању надлежних органа Министарства одбране у припреми и извршењу мобилизације субјеката система одбране*.

Датум пријема чланка: **03. 12. 2009.**

Датум прихватања чланка за објављивање: **22. 01. 2010.**